

Laura Viljanen

Näyttelijäystävällisellä mikityksellä laadukkaampaan ääniraitaan

Miten mikittäjän ja näyttelijän toimiva yhteistyö mikitystilanteessa parantaa teknistä lopputulosta?

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Medianomi

Elokuva ja televisio

Opinnäytetyö

17.4.2023

Tiivistelmä

Tekijä(t):	Laura Viljanen
Otsikko:	Näyttelijäystävällisellä mikityksellä laadukkaampaan ääniraitaan
Sivumäärä:	23 sivua
Aika:	17.4.2023
Tutkinto:	Medianomi
Tutkinto-ohjelma:	Elokuva ja televisio
Suuntautumisvaihtoehto:	Kuva ja ääni
Ohjaaja(t):	Lehtori Aura Kaarivuo

Opinnäytetyö koostuu tästä kirjallisesta osasta ja teososasta Piholla kaikuu (2022).

Opinnäytetyössä tarkastellaan äänihenkilön ja näyttelijän välistä toimivaa yhteistyötä nappimikitystilanteessa ja sen vaikutuksia äänityksen onnistumiseen. Työssä pyritään eri ääniammattilaisten, näyttelijöiden ja muiden alan ammattilaisten kanssa tekemiä haastattelujen perusteella selvittämään, millainen olisi ihanteellinen ja sujuva mikitystilanne sekä äänihenkilön että näyttelijän näkökulmasta.

Aluksi perehdytään langattomien mikrofoniin käytön kehitykseen viime vuosikymmenten aikana suomalaisessa kenttä-äänityksessä. Seuraavaksi tarkastellaan mikityksen workflow'ta ja sen epäkohtia tänä päivänä. Lopuksi pohditaan, miten onnistunut yhteistyö äänihenkilön ja näyttelijän välillä tukee teknistä lopputulosta.

Työssä havaitaan, että näyttelijän ja mikittäjän toimivalla yhteistyöllä mikitystilanteessa on merkitystä myös äänityksen lopputuloksen onnistumiseen.

Avainsanat: nappimikitys, mikitys, ääniosasto, langaton mikrofoni

Abstract

Author(s): Laura Viljanen
Title: How to Improve Recording Results by Improving the Collaboration between a Sound Person and a Talent
Number of Pages: 23 pages
Date: 17 April 2023

Degree: Media
Degree Programme: Film and television
Specialisation option: Cinematography and Sound
Instructor(s): Aura Kaarivuo, Senior Lecturer

This thesis focuses on the collaboration between the actor and the person responsible for the lavalier mic'ing process, and how it affects the final sound recording results. Based on the interviews of sound professionals and actors the ideal way to mic up an actor was examined.

The theory section examines the development of the lavalier microphones in Finnish field recording. In addition, the typical workflow of the mic'ing process and its disadvantages were studied.

It can be concluded that the a working collaboration between the talent and the sound person does affect the final recording results in a positive way.

Keywords: lavalier mic'ing, microphone, sound department, lavalier microphone

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Langattomien mikrofonien käyttö kenttä-äänityksessä Suomessa.....	3
2.1	Mikä on langaton mikrofoni?.....	3
2.2	Langattomien mikrofonien käyttöönotto	4
2.3	Langattomat mikrofonit nykyään	4
3	Langattomien mikrofonien ominaisuudet.....	5
3.1	Tekniset ongelmat.....	5
3.2	Akustiset ongelmat.....	6
3.3	Fyysiset ongelmat	7
4	Keitä äänitiimiin kuuluu?	7
5	Nappimikitys sosiaalisena tilanteena	9
5.1	Mikityksen tyypillinen workflow	9
6	Kuinka mikittää näyttelijäystävällisemmin?	11
6.1	Mikrofonitarvikkeiden valinta	11
6.1.1	Mikrofonitarvikkeiden valinta ennen kuvausjakson alkua.....	12
6.1.2	Mikrofonitarvikkeiden valinta kuvauspäivien sisällä	13
6.2	Mikitystilanne ja näyttelijän kohtaaminen	14
6.2.1	Ennen mikitystä	14
6.2.2	Mikityksen aikana	15
6.2.3	Mikityksen jälkeen.....	15
6.3	Mikrofonin korjaaminen ottojen välissä	17
6.3.1	Mikrofonin korjaus setissä	17
6.3.2	Pukuvaihdot	18
6.4	Intiimikohtaukset	18
6.5	Purku	19
6.6	Lapsinäyttelijän mikitys.....	20
6.6.1	Kahden aikuisen politiikka	20
6.6.2	Vinkkejä lapsen kanssa työskentelyyn	20
7	Pohdinta.....	22

1 Johdanto

Langattomat mikrofonit eli nappimikit ovat olennainen osa nykypäivän kenttä-äänityskalustoa. Toista oli vielä parikymmentä vuotta sitten, jolloin ääni taltioitiin pääasiassa puomimikrofoneilla. Langattomat mikrofonit toimivat nimensä mukaisesti langattomilla lähettimillä, jotka piilotetaan esiintyjän, fiktiotuotannossa näyttelijän, vaatteiden alle. Mikrofonien piilottamisesta ja kiinnittämisestä vaateisiin eli nappimikityksestä vastaa ammattituotannossa yleensä ääniassistentti. Mikitystilanteessa ääniassistentti työskentelee fyysisesti hyvin lähellä näyttelijää. Jotta mikrofoni ja lähetin saadaan paikoilleen, näyttelijän vaatteita voi joutua aukaisemaan tai riisumaan, ja koskemaan esimerkiksi hänen ihoaan, hiuksiin ja kasvojaan. Joissain tilanteissa lähetin voidaan joutua piilottamaan esimerkiksi näyttelijän sisäreiteen tai rintaliiveihin. Mikityksestä löytyy paljon tietoa teknisestä näkökulmasta, mutta tässä opinnäytetyössä haluan keskittyä mikitykseen sosiaalisesta näkökulmasta: miten huolehtia, että mikitys on kaikille osapuolille mukava tapahtuma, jossa turvallinen tila toteutuu?

Opinnäytetyön teososana on lyhytelokuva *Pihoilla kaikuu* (2022). Äänisuunnittelin ja äänitin elokuvan itse. Elokuvan puomitti Jaanis Hällman ja ääniassistenttina toimi Haruna Nakada. Nakada vastasi erityisesti nappimikityksestä. Elokuvan näyttelijät olivat nuoria, ja tuotannossa korostui turvallisen tilan tärkeys.

Tässä kirjallisessa osassa vastausta tutkimuskysymykseen haetaan haastatteleamalla elokuva-alan ammattilaisia ja refleктоimalla teososan mikitystilanteita sekä muita kokemiani mikitystilanteita. Työhön on haastateltu äänisuunnittelijaa, äänittäjää, apulaisohjaajaa, pukusuunnittelijaa, näyttelijäntaiteen opiskelijaa, varhaiskasvatuksen ammattilaista ja teososassa työskennellyttä ääniassistenttia.

Luvussa 2 käydään läpi mitä langattomat mikrofonit ovat, miten niitä käytetään ja milloin niiden käyttö alkoi yleistyä suomalaisessa kenttä-äänityksessä. Kol-

mannessa luvussa perehdytään langattomien mikrofoniin ominaisuuksiin ja niiden käytön yleisimpiin haasteisiin. Neljännessä luvussa esitellään perinteisen kenttä-äänitystiimin jäsenet ja heidän työnkuvansa. Luvussa 5 pohditaan nappimikitystä sosiaalisena tilanteena ja käydään läpi mikityksen workflow ja yleisimmät haasteet. Kuudennessa luvussa esitellään tapoja mikittää näyttelijäystävällisemmin ja huomioida näyttelijä mikitystilanteessa paremmin. Lopuksi pohditaan, miten näyttelijäystävällinen mikitys edesauttaa onnistuneen teknisen suorituksen saavuttamisessa.

2 Langattomien mikrofonien käyttö kenttä-äänityksessä Suomessa

2.1 Mikä on langaton mikrofoni?

Langaton mikrofoni eli arkikielisemmin nappimikki on pienikokoinen mikrofoni, joka fiktiotuotannoissa yleensä kiinnitetään ja piilotetaan näyttelijän vaatteisiin taltioimaan dialogia lähietäisyydeltä.

Ric Viers kertoo kirjassaan *The Location Sound Bible* (2012), että langattomien mikrofonien käyttöön on pääasiassa kolme syytä: näyttelijän on helpompi liikkua mikrofonin ollessa langaton, laajassa kuvakoossa puomimikrofonilla voi olla mahdotonta päästä tarpeeksi lähelle äänilähdettä sekä se, että mikittettäessä langattomasti saadaan taltioitua useat äänilähteet kattavammin kuin yhdellä tai kahdella puomilla.

Langaton mikrofoni koostuu vastaanottimesta, lähettimestä ja mikrofonista. Lähetin puetaan näyttelijän ylle tavallisesti lähetinvyöllä. Voitä on olemassa erilaisia ja erikokoisia, joista voi näyttelijän puvustuksen ja mieltymykset huomoiden valikoida tilanteeseen sopivimman. Tavallisimmin lähetin puetaan näyttelijälle vyötärö- tai nilkkavyöllä. Mikrofoni kiinnitetään näyttelijän ihoon tai vaatteeseen mikrofoniteipillä, yleensä rinnan alueelle, ja piuhat ja lähetin pujotetaan näyttelijän vaatteiden alle.

Lähettimestä signaali kulkee radioaaltoja pitkin langattomasti vastaanottimeen ja siitä tallentimeen. Langatonta signaalia käytetään myös lähetettäessä apuääntä tallentimesta kameraan ja kuunteluihin. (Viers, 2012. 85.) Kuunteluilla tarkoitetaan äänittäjän miksaamaa mixdown-ääniraitaa, jota ohjaaja ja kuvaussihteeri kuuntelevat oton aikana. Radiolähetintekniikkaa voi tarvittaessa käyttää myös mikrofonipuomiin kiinnitetyn mikrofonin kanssa, sillä se helpottaa puomitajan liikkumista. (Kivi, 2012. 241.)

2.2 Langattomien mikrofonien käyttöönotto

Nappimikkejä on käytetty suomalaisessa kenttä-äänityksessä parikymmentä vuotta, mutta ne herättävät silti välillä ristiriitaisia tunteita näyttelijöissä.

Olen haastatellut opinnäytetyötäni varten Pekka Karjalaista. Hän on suomalainen äänisuunnittelija, äänittäjä ja ohjaaja. Karjalainen on ollut elokuva- ja tv-alalla 1980-luvulta lähtien. Äänipuolella hän aloitti 1987 päästyään taideteolliseen korkeakouluun opiskelemaan.

Nappimikkejä ei ollut. Ensimmäisiin elokuviin, joihin olen tehnyt äänet silloin 1987 alkaen meillä oli käytössä pelkkä puomi. Sitten tuli se hieno asia - kaksi puomia! Sillä tavalla kotimaisia elokuvia silloin tehtiin. Langattomia oli olemassa, mutta ne olivat niin huonoja, ettei niistä ollut mihinkään. Pärisivät ja kantoivat ehkä 4 metriä. Se oli aivan hirveää. Ne olivat niitä ensimmäisen polven langattomia. (Karjalainen 2023.)

Ei siis liene ihme, että vanhemman sukupolven äänittäjät ovat helposti tyyliään puomivetoisempia.

Karjalaisen mukaan langattomien mikrofonien laatu parani pikkuhiljaa. Suomen Elokuvasäätiö hankki ensimmäisen paremman nappimikkisetin, neljä Sennheiseria, joita oli mahdollista vuokrata tuotantoihin. Langattomien mikrofonien käyttöönottoa vaikeutti myös se, että silloiset nauhurit olivat vain kaksikanavaisia. (Karjalainen 2023.)

Karjalaisen mukaan ensimmäisten langattomien huonon laadun lisäksi ongelmana oli myös se, ettei niitä oikein osattu vielä käyttää. Hän nostaa esiin Suomen äänialan edelläkävijän Paul "Pappa" Jyrälän, joka toi osaamista Suomeen ulkomailta.

2.3 Langattomat mikrofonit nykyään

Nykypäivänä langattomat mikrofonit kuuluvat kenttä-äänityksen peruskalustoon. Olen haastatellut äänittäjä Tarmo Pehkosta langattomien mikrofonien käytöstä

ja äänitiimin dynamiikasta. Hän on aloittanut työt elokuva-alalla vuonna 2010. Pehkosen mukaan nappimikkien tekninen laatu on huomattavasti kehittynyt, ja nykyaikana langaton mikrofoni pystyy kilpailemaan puomin kanssa. Edelleenkin puomi ja nappimikki eivät ole täysin toisiaan vastaavia, mutta hänen mukaansa voisi sanoa, että mahdollisuus sijoittaa nappimikki äänilähteen lähelle voi joskus voittaa laadukkaankin puomimikrofonin. (Pehkonen 2023.)

Pehkonen nostaisi puomimikrofonin ja nappimikrofonin tärkeimmiksi eroavuuksiksi mikrofoniin käyttöominaisuudet niiden kyvyssä reagoida liikkuvaan äänenlähteeseen. Puomimikrofonilla on mahdollista reagoida muutoksiin hetkessä, kun taas nappimikrofonit pysyvät valitussa paikassa riippumatta kuvan tai toiminnan muutoksista, kuten kuvakoon vaihtelusta. Puomimikrofonit ovat tyypillisesti fyysisesti suurempia kuin nappimikrofonit, jolloin niiden suurempi kalvon koko mahdollistaa muun muassa paremman herkkyyden. (Pehkonen 2023.) Herkkyydellä tarkoitetaan mikrofoniin kapasiteettia poimia heikoimpia ääniä ja sen reagoimista akustiseen kiertoon. (Kivi, 2012. 154.)

Pehkonen muistuttaa, että elokuvaäännessä nykyajan tottumus on se, että nappimikki on osa sitä. (Pehkonen 2023.) Myös Pekka Karjalainen korostaa, että nappimikityksen onnistuminen on nykyään ensiarvoisen tärkeää. Äänenkäsittelyohjelmat ovat kehittyneet, mikä sekin tuo lisää mahdollisuuksia. (Karjalainen 2023.)

3 Langattomien mikrofoniin ominaisuudet

Tarmo Pehkonen on jakanut langattomien mikrofoniin ongelmakohdat kolmeen kategoriaan: teknisiin, akustisiin ja fyysisiin ongelmiin, toisin sanoen ominaisuuksiin. Pehkonen toteaa, että lopputulos ei voi olla parempi kuin alla mainittujen sudenkuoppiin heikoin lenkki. (Pehkonen 2023.)

3.1 Tekniset ongelmat

- Taajuusongelmat

Taajuusongelmat liittyvät usein interferenssiin. Interferenssi tarkoittaa sitä, että valitulla taajuudella on muuta radiotaajuusliikennettä, joka sotkeutuu hyötysignaalin kanssa. (Pehkonen 2023.)

- Gainin asettaminen väärin

Kaikissa mikrofoneissa on ominaisuutena taustakohina tai pohjakohina, joka perustuu termiseen kohinaan, eli johteen molekyylien omaan lämpöliikkeeseen. (Laaksonen, 2006. 58.) Liian pienellä gainilla äänitettäessä kohina korostuu, mutta liian suurella gainilla hyötysignaali voi säröytyä. Säröllä tarkoitetaan signaalin huippujen vääristymistä, eli teknisistä syistä johtuvaa aaltomuodon muutosta. (Laaksonen, 2006. 55-57.)

3.2 Akustiset ongelmat

- Meluhaitta

Meluhaitaksi kutsutaan ympäristöstä aiheutuvaa ääntä, joka haittaa äänen tallentamista. Meluhaittaa voi aiheuttaa esimerkiksi kuvauspaikan vieressä sijaitseva rakennustyömaa tai vilkas autotie.

Jälkikäsitellyssä on mahdollista suodattaa tai poistaa jonkin verran meluhaitan tuottamaa haittasignaalia. (Karjalainen, 2023.) Haittasignaalia voidaan vähentää minimoimalla haittasignaalia tuottavat äänenlähteet, ja kontrolloimalla niiden etäisyyttä mikrofoniin. (Moore, Rossing Wheeler, 2002. 731.) Tämä voisi käytännössä tarkoittaa esimerkiksi mahdollisimman hiljaisen kuvauslokaation valitsemista tai kuvauspaikan akustointia.

- Mikrofonin etäisyys äänilähteestä

Ääni kuulostaa erilaiselta riippuen siitä, mihin langaton mikrofoni on sijoitettu. Jos mikrofoni jää liian kauas, on hyötysignaalin suhde haittasignaaliin pienempi.

(Pehkonen 2023.) Mikrofonin onnistunut sijoittelu riippuu näyttelijän roolihahmon vaatetuksesta. Tässä korostuu ääni- ja pukuosaston toimivan kommunikaation ja yhteistyön tärkeys.

3.3 Fyysiset ongelmat

- Kitka

Mikrofonin ja vaateen kosketuksesta aiheutuu kitkaa. Kitka saa mikrofonin kuolostamaan kahisevalta ja rahisevalta. Rahina pilaa tallennetun äänen helposti. Pekka Karjalaisen mukaan jälkitöissä on mahdollista puhdistaa vaatekahinoita jonkin verran, mutta sen varaan ei voi laskea liikaa. Rahinan putsaukseen kuuluva aika on aina jostain muusta pois. (Karjalainen 2023.)

4 Keitä äänitiimiin kuuluu?

Äänitiimit voivat vaihdella tekotavasta ja tuotannosta riippuen. Realitytuotannoissa äänittäjä hoitaa tavallisesti yksin sekä puomituksen, että nappimikit. Fiktiotuotannoissa ääniosastoon kuuluu äänisuunnittelija, äänittäjä, puomittaja ja ääniassistentti. Erkki Kivi kertoo äänitiimin kokoonpanosta kirjassaan "Kuinka kuvat puhuvat - elokuvaäänen pidempi oppimäärä" (2012). Kiven mukaan äänisuunnittelija vastaa elokuvan äänen taiteellisteknisestä kokonaisuudesta, eli kaikesta siitä, mitä teoksessa kuuluu. Tämän vuoksi olisi suotavaa, että äänisuunnittelijalla olisi käytännön kokemusta useimmista äänityöhön liittyvistä työtehtävistä. (Kivi 2012, 203.) Teatterilevitykseen tarkoitettujen draamatuotantojen kuvausvaiheessa ääniryhmän päällikkönä toimii yleensä kenttä-äänityksestä vastaava äänittäjä. (Kivi, 2012. 237.) Kiven mukaan puomittaja vastaa mikrofonien sijoittelusta. (Kivi, 2012. 244.)

Nykytuotannoissa on huomattavissa pientä jämähtämistä aikaan, jossa nappimikit eivät vielä olleet olennainen osa äänityskalustoa. Kivi listaa kirjassaan ääniassistentin pääasiallisiksi tehtäviksi äänittäjän ja puomittajan avustamisen ää-

nityskaluston kokoamisessa ja valmistelussa, paristojen hankinnassa ja säilytyksessä, sekä puomittajan avustamisen nappimikkien laitossa. (Kivi, 2012. 245.) Tämä ei kuitenkaan vastaa ääniassistentin työnkuvaa tänä päivänä. Pekka Karjalaisen mielestä kolmesta ammattilaisesta koostuvan kenttä-äänitiimin työnjako on selkeä. Äänittäjän on oltava hyvin perillä kokonaisuudesta ja tietää, mitä äänellisesti halutaan mistäkin kohtauksesta. Tärkeää on, että puomittaja ei joudu tekemään ennen kuvaamista mitään muuta, kuin seuraamaan kohtauksen rakentamista. Nykyään ääniassistentti hoitaa nappimikityksen ja puomittaa tarvittaessa. (Karjalainen 2023.) Nappimikityksestä on siis vastuussa ääniassistentti, ei puomittaja.

Äänittäjän ja puomittajan pestiin palkataan melkein poikkeuksetta ammattilainen. Ääniassistentti korvataan kuitenkin usein harjoittelijalla. Nappimikitys on vastuualueena valtava harjoittelijalle. Pehkosen mielestä äänittäjiä on nykyään vähintään kahdenlaisia:

Toiset äänittäjät haluavat ehdottomasti nappimikittää itse. Tuo ajatus on pykälän uudempi. Vanhempi ajatus on vähän "hollywoodmallinen". Siinä äänitiimi on tyypillisesti muodostunut kolmesta ammattilaisesta, jolloin äänitiimin kolmas, eli ääniassistentti, on vastuussa mikityksestä. Tämän ajatuksen myötä nappimikitys on annettu tehtäväksi tiimin kolmannelle, mutta Suomen budjeteissa tiimin kolmas ei aina ole ammattilainen. Tämä ehkä on yksi syy, miksi olemme ajautuneet tilanteeseen, että nappimikitystä ei aina hoida ammattilainen. (Pehkonen 2023.)

Vaikka äänitiimin kolmanneksi haluttaisiin palkata ammattilainen, ymmärtämättömyys nostaa päätään usein palkkaneuvotteluissa. Ääniassistentin nimike on hämäävä, sillä työ on toteuttavaa työtä, ei avustavaa. Tuotantoyhtiöt haluaisivat kuitenkin maksaa työstä avustavan työn palkkaluokan mukaista palkkaa. Tämä kannustaa ääniammattilaisia hakeutumaan ennemmin puomittajaksi tai äänittäjäksi.

5 Nappimikitys sosiaalisena tilanteena

Luvussa neljä esiteltiin langattomien mikrofoniin tekniset tekijät, jotka määräävät, kuinka hyvin äänitys on onnistunut. Listaan voisi kuitenkin lisätä vielä yhden kohdan: sosiaaliset tekijät. Sosiaalisten tekijöiden onnistumista onkin luonteensa vuoksi vaikeampi mitata. Niihin voisi lukeutua muun muassa mikittäjän ja näyttelijän välisen yhteistyön onnistuminen ja turvallisen tilan luominen. Sosiaalisilla tekijöillä vaikuttaa olevan merkitystä teknisten tekijöiden onnistumiseen tai epäonnistumiseen lopputuloksen kannalta.

5.1 Mikityksen tyypillinen workflow

On tyypillistä, että nappimikitys tehdään kiireessä. Tuotannosta riippuen on mahdollista, että mikitys on huomioitu call sheetissä eli päiväkohtaisessa aikataulussa. Näissä tilanteissa on kuitenkin oman kokemukseni mukaan tavallista, että merkityt ajat ovat vain suuntaa antavia, eikä niitä ole käytännössä mahdollista noudattaa. Näyttelijän mikitys on voitu aikatauluttaa esimerkiksi alkamaan heti call timena eli hetkenä, jolloin saavutaan paikalle kuvauslokaatioon. Yleensä call timena ääniassistentti vasta aloittaa mikrofoniin laittamisen käyttökuntoon. Tämä tarkoittaa mikrofoniin kokoamista, lähettimen laittamista virtoihin, oikean gainin asettamista, mahdollisesti taajuuden säätämistä sekä mikitystarvikkeiden, kuten teippien ja vöiden valitsemista.

Kun ääniassistentti on saanut mikrofoniin laitettua valmiiksi, hänen täytyy tietää, missä näyttelijät toivotaan mikitettävän. Tyypillinen paikka mikitykselle on maskibussi. Maskibussi on lämmin ja yksityinen sisätila, jossa näyttelijät puvustetaan ja maskeerataan. Pukutilat soveltuvat hyvin mikitykseen, jos ja kun vaatteita joutuu mikitystilanteessa riisumaan ja availemaan. On tärkeää, että ääniassistentilla on käytössään radiopuhelin, sillä maskibussin ja kuvauspaikan eli setin välimatka voi olla pitkäkin. Pihoilla kaikuu –elokuvassa mikitys suoritettiin mahdollisuuksien mukaan pukumaskitiloissa sille osoitettuna ajankohtana. Mikittäjänä toimi aina sama henkilö eli Haruna Nakada. Mielestämme oli tärkeää,

että mikittäjänä on koko kuvausjakson ajan sama henkilö. Pyyntö tuli jo esituantovaiheessa myös ohjaajalta.

Apulaisohjaaja Antti Lahtisen mukaan on ihanteellisinta, kun mikitys tapahtuu unit basessa eli puku- ja maskitiloissa, jolloin näyttelijät ovat valmiiksi mikitettyinä saapuessaan settiin. Joskus prioriteettina on saada blocking eli ”läpikävely” valmiiksi ensin, jotta osastot tietävät, mitä lähteä rakentamaan ja viimeistelemään tulevaa kohtausta varten. (Lahtinen 2023.)

Maskibussissa joutuu usein odottamaan. Mikittäjä voi joutua paineistettuun tilanteeseen, kun apulaisohjaaja jo kyselee näyttelijöitä settiin, vaikka mikitystä ei ole vielä päästy edes aloittamaan. Kun näyttelijä on puvustuksesta ja maskista valmis, on mikittäjän vuoro hoitaa työnsä. Parhaassa tapauksessa näyttelijä keskittyy mikitystilanteeseen, ja hänellä on yllään helposti mikitettävä vaate. Usein näin ei ole, vaan ääniassistentti joutuu ratkaisemaan ja kokeilemaan, miten lähetin ja mikrofoni saadaan laitettua niin, että äänitys onnistuu teknisesti, laitteet eivät näy kuvassa, eivätkä ne häiritse näyttelijän suoritusta. On myös melko tavallista, ettei pukuosastokaan vielä tiedä varmuudella lopullista vaate- tusta, sillä he tarvitsevat ohjaajalta varmistuksen. Näissä tilanteissa mikitystä ei voida kunnolla suorittaa, tai ainakin on hyvin todennäköistä, että mikitystä joudutaan korjaamaan tai tekemään uudestaan.

Kun näyttelijät on mikitetty, siirrytään takaisin settiin. Seuraavassa esimerkki siitä, miten tilanne saattaisi edetä: Äänittäjä kuuntelee nappimikrofonit läpi. Hän saattaa esimerkiksi huomauttaa, että yhdestä kanavasta kuuluu rahinaa, ja toisen signaali on katkonainen. Näyttelijät harjoittelevat jo kohtausta ohjaajan kanssa, joten häiritsemään ei sovi nyt mennä. Pikaisen analysoinnin päätteeksi todetaan, että rahina johtuu näyttelijän lämpötakista, jonka hän riisuu ennen kohtausta. Katkonaisen signaalin syytä joutuukin miettimään kauemmin. Onko- han jokin liitin löysällä? Onko näyttelijä kääntänyt lähetintä niin, että antenni on nyt kontaktissa ihoon? Aikaa korjauksiin ei paljoa ole, joten voi vain toivoa, että ongelma ratkeaa nopeasti. Lahtinen toteaa, että korjaustarpeista on tärkeää kommunikoida apulaisohjaajalle, jotta hän pysyy tilanteesta kartalla. (Lahtinen,

2023.) Kuvauspaikalla nopeissa mikrofoninkorjaustilanteissa olisikin oleellista panostaa äänihenkilön ja näyttelijän väliseen sujuvaan yhteistyöhön, sillä se helpottaa turvallisen tilan toteutumista usein melko hektisessä ympäristössä. Kun näyttelijällä on turvallinen olo päästää äänihenkilö lähelleen korjaamaan mikrofonia, on tilanne heti kiireettömämpi ja teknisiä ongelmia on helpompi korjata.

Mikitystilanne on omalla tavallaan aina intiimi tilanne, koska äänihenkilön on oltava fyysisesti näyttelijää lähellä tehdessään työtään. Jokaisen sietokyky ja rajat ovat yksilölliset, joten mikitystilanne voi toiselle olla mukava ja neutraali, mutta toiselle epämukava ja ahdistavakin. Yli 50-vuotiaan näyttelijän lainaus Saara Kotkaniemen teoksesta *Selvitystyö intiimikohtausten tekemisestä kameratyöskentelyssä*:

Tai sit se miten laittaa mikrofonia. Siinäkin on tapahtunut viimeisen kymmenen vuoden aikana aikamoinen muutos. Nekin (mikittäjät) varmaan lukee sitä tilannetta, et kuka näyttelijä vetää heti paidan ylös, et "laita" vai pitääkö kysyä, et "haluutko laittaa ite". (Kotkaniemi 2020, 197.)

6 Kuinka huomioida näyttelijä paremmin mikitystilanteessa?

Tässä luvussa esittelen toimintamallin, joka perustuu ensisijaisesti näyttelijän huomioimiseen mikitystilanteessa. Äänityksen tekninen onnistuminen on luonnollisesti langattomien mikrofonien käytön päätavoite, mutta luvussa tarkastelen, miten onnistuneeseen tekniseen lopputulokseen päästään tekemällä mikitystilanteesta näyttelijäystävällisempi.

6.1 Mikrofonitarvikkeiden valinta

Laadukkaiden mikrofonitarvikkeiden hankinta on tärkeä osa näyttelijäystävällisempää mikitystä. Laadukkailla ja oikeanlaisilla tarvikkeilla näyttelijän on mukavampaa ja helpompaa työskennellä.

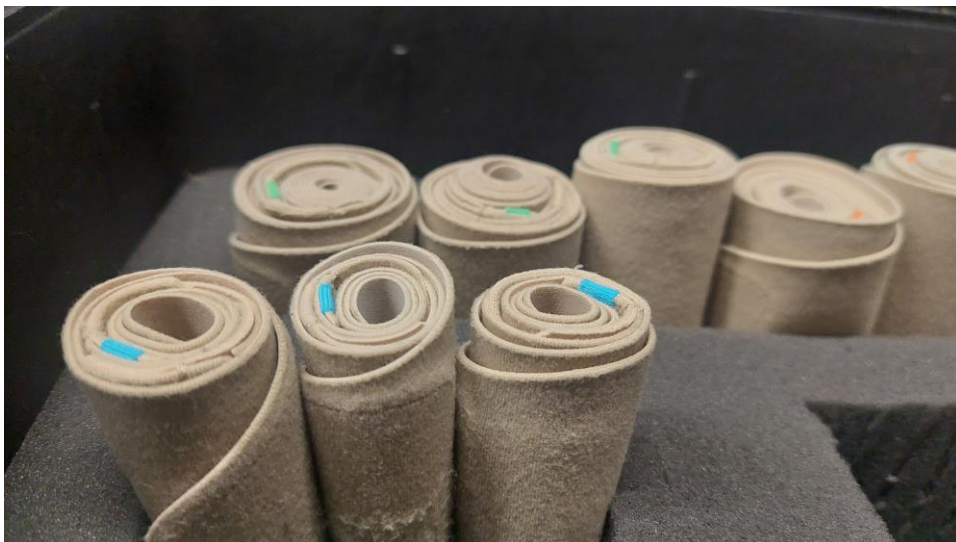
6.1.1 Mikrofonitarvikkeiden valinta ennen kuvausjakson alkua

Ääniassistentille ei yleensä juuri budjetoida työpäiviä ennakkosuunnitteluun, mutta kalustopäivä on hyvin tärkeä assistentillekin. Nappimikkisalkku kannattaa järjestää itselleen mieleiseksi.

Kuva 1. Nappimikrofonisalkku järjestettynä alkavaa tuotantoa varten. Kuva: Laura Viljanen

Erityisesti laadukkaisiin lähetinvöihin on hyvä satsata, sillä ne puetaan usein vasten näyttelijän paljasta ihoa. Hengittävä materiaali tekee vyöstä huomaamattomamman ja mukavamman käyttää. Voitaa kannattaa olla useita eri kokoja ja malleja. Markkinoilla on saatavilla tavallisen vyötärölle puettavan lähetinvyön lisäksi muun muassa nilkkavöitä, reisivöitä, pääpantoja päähineen alle, klipsuilla kiinnitettäviä lähetinpussukoita ja lähetinpaikalla varustettuja alushousuja. Viimeiseksi mainitut alushousut kannattaa jo tuotannon alussa jättää pukuosaston huomaan, jotta he voivat oman harkintansa mukaan käyttää niitä puvustuksessa. On myös selkeämpää, että pukuosasto huolehtii housujen pesusta.

Kuva 2. Lähetinvöitä on hyvä olla useampaa eri mallia. Kuva: Laura Viljanen

Toinen tärkeä hankinta on laadukas teippivalikoima. Toiset näyttelijät ovat herempiä kuin toiset, ja osa teipeistä voi aiheuttaa ihoärsytystä, kutinaa ja jopa ihottumaa. Mikrofoniteippejä löytyy myös hypoallergeenisina. Hiostava gafferteippi kannattaa siis jättää suosiolla esimerkiksi autojen mikitykseen. Laadukkaan teipin käyttö pitää myös pukuhenkilöt ja maskeeraajat tyytyväisinä, koska se jättää epätodennäköisemmin jälkiä näyttelijään tai vaatteisiin.

6.1.2 Mikrofonitarvikkeiden valinta kuvauspäivän sisällä

Ennen mikitystä kannattaa ottaa jo etukäteen selvää, millaiset roolivaatteet näyttelijällä tulevassa kohtauksessa on. Mikityksen alustava suunnittelu nopeuttaa itse mikitystilannetta. Tuotannon edetessä oppii helposti näyttelijöiden preferenssit esimerkiksi lähetinvöiden suhteen.

On tärkeää pitää näyttelijän hyvinvointi mielessä kaikessa nappimikrofoneihin liittyvässä, parasta mahdollista äänenlaatua unohtamatta. Mikäli näyttelijällä on sisäkohtauksessa pipo, kannattaa mikityksessä käyttää siihen tarkoitettua pääpantaa. Näin näyttelijä voi ottojen välissä vilvoitella ilman pipoa, ja mikrofoni pysyy silti paikallaan.

6.2 Mikitystilanne ja näyttelijän kohtaaminen

6.2.1 Ennen mikitystä

Valmistele mikrofoni jo ennen mikitystä, jotta et turhaan odotuta näyttelijää. Tavallisilla käytöstavoilla pääsee jo pitkälle. On mielestäni tärkeää esitellä itsensä näyttelijälle ja kertoa, mitä on tulossa tekemään.

Pieni jäänrikkominen voi olla hyvä idea varsinkin silloin, jos näyttelijää jännittää. Toki tilannetta on luettava koko ajan ja toimittava sen mukaan.

Haastattelin taideyliopiston teatterikorkeakoulussa näyttelijäntaidetta opiskelevaa Lauri Qvickiä nappimikityksestä. Hän näytteli kesällä 2022 tv-sarjassa, jossa olin ääniassistenttina.

Oli superkiva että ennen kuin lyötiin mitään mikkejä päälle, luotiin sellainen suhde näyttelijän ja mikittäjän välillä. Siinä toteutui turvallinen tila ja tuli turvallinen fiilis. (Qvick 2023.)

Mikitystilanteesta ei juuri löydy kirjallista lähdemateriaalia sosiaalisesta näkökulmasta, mutta Location Sound Biblessa aihetta sivutaan hieman luvussa "People skills". "Yritä välttää ylimääräistä keskustelua – kaikki näyttelijän kanssa lähi-kontaktissa tapahtuva keskustelu tekee vuorovaikutuksesta kiusallista." Viers toteaa lopulta myös, että vitsailua tulee välttää. (Viers 2012, 72.) Omat kokemukseni ovat täysin päinvastaisia. Koen mikityksen olevan minun ja näyttelijän välinen mukava hetki. Juttelemme usein sen lomassa yhteisistä kiinnostuksen-kohteista, tai mistä vain. Lauri Qvick (2023) kuvailee tuntemuksiaan kesän tuotannosta:

Siitä muodostui myös hienosti kesän kuluessa sellainen turvallinen tapa aloittaa itse näyttelijänä työt. Voisin meidän mikinlaittoprosessia kuvailla myös jonkinlaiseksi maadoittumiseksi. (Qvick 2023.)

En itse jättäisi vitsailua pois mikitystilanteesta, mutta on tärkeää ymmärtää, millainen vitsailu on sopivaa. Jokaisella on oikeus kehorauhaan, joten ulkonäköön liittyvä vitsailu ei ole missään nimessä hyväksyttävää.

6.2.2 Mikityksen aikana

Mikitystilanteessa näyttelijä pidetään koko ajan tilanteen tasalla siitä, mitä tapahtuu. “Jos vaatteita täytyy liikutella, ottaa pois, tai mikrofoni täytyy kuljettaa vaatteiden läpi, kerro siitä näyttelijälle ennen kuin teet mitään”, Viers (2012, 72.) muistuttaa. Mielestäni toimiva tapa on puhua mahdollisimman suoraan: “Mikki täytyisi laittaa tässä vaatetuksessa ihoon kiinni, käykö se sinulle? Onko ok, jos vien mikkipiuhan rintaliivien alta?” Kenenkään suostumusta ei pidä olettaa. Jos huomaa näyttelijässä epävarmuutta, tarjoan hänelle mahdollisuutta laittaa mikrofonin itse. Tällöin ohjeistan mikrofoninlaitossa tarkasti, jotta vältetään ylimääräisiltä korjauksilta ottojen välissä myöhemmin.

6.2.3 Mikityksen jälkeen

Nappimikityksen onnistumisen tarkistaa yleensä äänittäjä kuuntelemalla mikitystä. Luonnollisesti näyttelijää ei kuunnella silloin, kun hän on vessassa, puhuu puhelua tai keskustelee kahdenkeskisesti jonkun kanssa. Mikitystä ei koskaan tule käyttää näyttelijän salakuuntelemiseen.

Kuva 3. Hatussa mikrofoni ei häiritse näyttelijää. Kuva. Laura Viljanen

Äänittäjästä riippuen mikityksen onnistumisen voi saada tarkistaa myös ääniassistentti itse. Ääniassistentin on hyvä tietää, miltä esimerkiksi vaatekahina tai mikrofoniin kontakti ihoon kuulostaa. Se nopeuttaa mikityksen korjaamista.

Pekka Karjalaisen (2023) mielestä on hyödyllistä, jos mikittäjällä on edes jonkin näköistä kokemusta dialogin leikkaamisesta jälkitöissä:

Pitää myös ymmärtää, että se oikeanlainen soundi on tärkeää. Ei auta, että on vain joku nappi jossain niskassa. Sen soundin pitää olla hyvä. On hyvä ymmärtää, että soundi on erilainen, kun nappimikki on eri kohdissa. (Karjalainen 2023.)

Nykytuotannoissa nappimikityksen edellytetään onnistuvan siinä missä puomitamisenkin.

Kuva 4. Poliisiunivormu voi olla haastava mikittää äänekkään materiaalin vuoksi.
Kuva: Laura Viljanen

6.3 Mikrofonin korjaaminen ottojen välissä

6.3.1 Mikrofonin korjaus setissä

Mikrofoneja on usein korjattava ottojen välissä. Syyt voivat olla visuaalisia tai auditiivisia. Lähetin tai mikrofoni saattaa esimerkiksi näkyä kuvassa, jolloin se on piilotettava uudelleen. Välillä vaate liikkuu niin, että ensin puhtaalta kuulostava mikrofoni alkaakin rahista ja ääni muuttuu käyttökelvottomaksi. Toisinaan myös lähetin aiheuttaa päänvaivaa: signaali huononee, jolloin taajuutta on vaihdettava, tai jokin liitin on löysällä.

Tuotannoissa työtävät muovaantuvat omanlaisikseen, mutta “turvallinen hetki” mennä ottojen välissä korjaamaan mikrofonia on yhdessä puku- ja maskiosaston kanssa. Samalla voi helposti varmistaa pukuosastolta, ettei mikrofoninkorjaus vaikuttanut heidän työhönsä negatiivisella tavalla. Sama periaate toimii toisinkin päin, ainakin pukusuunnittelija Mirva Mietalan (2023) mukaan: ”On hyvä, että puolin ja toisin infoamme toisiamme, jos menemme korjaamaan vaatetta tai mikkiä. Ettei se vain vaikuta negatiivisesti toisen osaston tekemiseen ja työnjälkeen!” (Mietala 2023.) Kuvaustilannetta pyörittää apulaisohjaaja, jolta voi aina varmistaa hyvän hetken ottojen välisille säädöille. Ohjaajan ja näyttelijän väliin ei lähtökohtaisesti ole sopivaa mennä, jos he keskustelevat kohtauksen sisällöstä. Se on heidän työrauhansa häiritsemistä.

6.3.2 Pukuvaihdot

Näyttelijöillä voi päivän aikana olla monta pukuvaihtoa kohtauksien vaihtuessa. Pukuvaihdot ilmoitetaan call sheetissa, ja mikittäjän on oltava niistä hyvin kartalla. Pukuosaston kanssa kannattaa kommunikoida jo hyvissä ajoin ennen vaihtoa, missä pukuvaihto tapahtuu ja vaikuttaako se mikitykseen. Jos mikittäjä unohtaa pukuvaihdon, myöhästyttää hän pahimmassa tapauksessa seuraavan kohtauksen aloitusta turhaan.

Elokuvatuotannossa alkuvuodesta 2022 olimme samassa kuvauslokaatiossa kolme viikkoa. Toimimme pukuosaston kanssa niin, että näyttelijä ohjattiin pukumaskista suoraan työpisteelleni “mikkikiskalle”, jossa mikitin hänet. Siitä hän pääsi suoraan näyttelijöille tarkoitettuun oleskelutilaan. Toimimme samoin myös pukuvaihdoissa.

6.4 Intiimikohtaukset

”Intiimikohtauksilla tarkoitetaan kohtauksia, jotka sisältävät yhden tai useamman henkilön seksuaalista toimintaa tai alastomuutta”. (Kotkaniemi 2020, 9.) Intiimikohtauksissa näyttelijän mikittäminen on usein hankalaa tai mahdotonta vähäisen vaatetuksen tai alastomuuden vuoksi. Tällaiset kohtaukset toteutaankin mo-

nesti “suljettuna settinä”. “Closed set eli suljettu setti tarkoittaa sitä, että työryhmän läsnäoloa kuvaustilanteessa rajoitetaan ja paikalle jäävät vain ne, joiden on työnsä puolesta välttämättä oltava läsnä”. (Kotkaniemi 2020, 134.) Ääniosaston kohdalla suljettu setti tarkoittaa yleensä sitä, että paikalla on pelkkä puomitaja.

Intiimikohtaukseen valmistauduttaessa ei pidä tehdä numeroa siitä, että nappimikki jätetään laittamatta. Selvitystyöhön intiimikohtausten tekemisestä kamera-työskentelyssä haastateltu näyttelijä toteaa, että asialla vitsailu “nyt ei kyl mikrofonia voi mihinkään laittaa” luo negatiivisia tunteita, vaikka olisikin tarkoitettu tilannetta keventäväksi heitoksi. (Kotkaniemi 2020, 199.)

6.5 Purku

Mikrofonien laitton lisäksi oleellista on niiden pois ottaminen. Pekka Karjalainen (2023) muistelee, että näyttelijöiden mentaliteetti oli aikoinaan “jos hajoaa, niin hajotkoon”, ja mikrofoneja reuhdottiin ja heiteltiin. Toisinaan ne unohtuivat vaatteiden alle, jolloin piti jopa soitella näyttelijöiden perään. Tässä on Karjalaisen mukaan tapahtunut iso muutos, ja varsinkin uuden sukupolven näyttelijät suhtautuvat mikitykseen avuliaasti ja laitteisiin kunnioittavasti.

Pukusuunnittelija Mirva Mietala (2023) painottaa osastojen välisen kommunikation tärkeyttä. Hänen mielestään on tärkeää selvittää “purkulogistiikka”, eli riisuuiko näyttelijä itse mikrofonin ja jos niin toimitaan, mihin hän sen jättää? Jos mikit puretaan maskibussilla, tuleeko äänihenkilö hakemaan mikit vai toivotaanko pukuhenkilön tuovan ne ääniosastolle?

Kesän 2022 tv-sarjan kuvauksissa pääosia näyttelevä näyttelijäkolmikko toi aina päivän päätteeksi lähettimensä itse minulle. Siitä muodostui yhteinen hyvänmielen “päivänpäätösrituaali”. Päivän lopuksi voikin olla hyvä vielä kohdata näyttelijä kertaalleen, jotta voi kiittää yhteisestä päivästä ja sanoa tai kuulla, jos mielen päälle on jäänyt jotain.

Kuvauspäivän päätyttyä mikrofonien kunto tarkistetaan, ne puretaan ja akut vietään latautumaan. Lähetinvyöt asetetaan tarvittaessa kuivumaan tai laitetaan asianmukaiseen säilytykseen.

6.6 Lapsinäyttelijän mikitys

On erilaista mikittää lapsinäyttelijää ja aikuisnäyttelijää. Seuraavaksi avaam omia työskentelymetodejani, joita sovellan lapsinäyttelijää mikittäessäni.

6.6.1 Kahden aikuisen politiikka

Lapsinäyttelijän kanssa työskennessä kannattaa pyytää mikitystilanteeseen tuoksi lapselle tuttu aikuinen. Lapsella on kuvauksissa mukana aina nimetty tukihenkilö, joka voi olla vanhempi, tehtävään palkattu lastenhoitaja tai työryhmän jäsen. Ric Viers (2012, 72.) suosittelee kirjassaan kollegan läsnäoloa mikitystilanteessa siksi, että välttyttäisiin jälkikäteen nostetuilta syyteiltä. Näkisin kuitenkin, että kahden aikuisen läsnäolon mikitystilanteessa tulisi ensisijaisesti tukea lapsen etua ja taata hänelle turvallisemman tilan toteutuminen, ei niinkään suojella mikittäjää.

6.6.2 Vinkkejä lapsen kanssa työskentelyyn

Mikitysprosessin kulku määräytyy lapsen iän mukaisesti. Päätös tehdään tilannekohtaisesti ja äänittäjän kanssa tulee keskustella mikityksen tarpeellisuudesta. Vauvaikäistä ei lähtökohtaisesti kannata mikittää.

Diakonissasairaanhoidaja (AMK) ja varhaiskasvatuksenhoitaja Pirkko Kauppila hoitaa työkseen kaikenikäisiä lapsia. Kauppilan mukaan mikitystilanteessa tulee toimia rauhallisesti ja kiireettömästi ja mennä lapsen ehdoilla. Kiireisessä tuotannossa mikitystilanne voi olla paineistettu ja stressaava, mutta lapsen kanssa työskennellessä kiire tulisi unohtaa. Kauppila ohjeistaa myös esittelemään mikrofonin lapselle ennen mikitystä. (Kauppila 2023.) Lapselle voi esimerkiksi kertoa, että mikrofonin avulla äänittäjä kuulee nyt puheesi, vaikka hän on matkan päässä. Lapselle herääkin usein tilanteessa kysymyksiä. Mikitystarvikkeille voi

yhdessä keksiä hauskoja nimiä. Eräässä tuotannossa lapsinäyttelijä kysyi minulta joka aamu, laitettaisiinko hänelle tänäänkin “superteippiä”, eli sticky stuffia. Lapsi innostui äänityskalustosta tuotannon aikana niin paljon, että pohti jo tulevaisuuden ammattiaan äänittäjänä.

Mikrofonia jännittävälle lapselle voi antaa mahdollisuuden vaikuttaa tilanteen kulkuun esimerkiksi kysymällä, haluaisiko hän pukea mieluummin mustan vai vaalean lähetinvyön. Olen hankkinut lapsinäyttelijöitä varten tueksi ja turvaksi kissapehmolelu Piuhan. Toisinaan Piuha mikitetään esimerkkinä lapselle, ja välillä se vain kurkistelee mikkisalkusta lasta tsempten (ks. Kuva 5).

Kuva 5. Piuha-kissa valmiina auttamaan mikitystä jännittävää lapsinäyttelijää.

Kuva: Laura Viljanen

Lapsen kanssa työskennellessä korostuu turvallisen tilan luomisen tärkeys. Oman kokemukseni mukaan mikrofoni kannattaa kiinnittää lapsille mieluiten aina vaatteisiin, ei suoraan ihoon. Jos mikrofoni joudutaan kiinnittämään ihoon, kannattaa pyytää lapsen vanhempaa tekemään se.

Kauppila (2023) huomauttaa erityislasten aistivan vielä herkemmin aikuisten tunnetiloja. Heidän kanssaan työskennellessä ympäristön häiriötekijät tulisi minimoida ja pitää huolta siitä, että tilanne on kiireetön.

7 Pohdinta

Toimiva suhde näyttelijän ja mikittäjän välillä tekee tilanteesta kaikille osapuolille miellyttävämmän ja rennomman, mikä taas tukee työrauhan toteutumista. Työrauha edistää mikityksen onnistumista, sillä mikrofonille sopivan paikan etsimistä tai mikrofonin kiinnittämistä ei tarvitse tehdä hutiloiden ja kiireessä. Kun mikityksen voi suorittaa rauhassa ja hyvin, tarve korjailta mikrofontia ottojen välissä vähenee. Mikäli mikitystä tarvitsee kuitenkin korjata, on tilanne stressittömämpi ja helpompi sekä mikittäjälle, että näyttelijälle. Kun luottamus on ansaittu, näyttelijän on helpompi päästää mikittäjä lähelleen. Toisinaan parhaan teknisen lopputuloksen saavuttaminen vaatii työskentelyä lähellä toisen ihmisen intiimialueita, esimerkiksi piilotettaessa lähetintä sisäreiteen tai kiinnitettäessä mikrofontia rintaliiveihin. Tärkeintä on, että näyttelijä voi aina luottaa siihen, ettei mikittäjä käytä tilannetta väärin. Hyvä äänenlaatu ei koskaan ole tärkeämpää kuin se, että jokaisella on turvallinen olo työskennellä. Turvallisen olon varmistaminen antaa kuitenkin parhaat puitteet luoda hyvää ääntä.

Lähteet

Kotkaniemi, Saara 2020. Selvitystyö intiimikohtausten tekemisestä kameratyökentelyssä. Helsinki: Suomen elokuvasäätiö.

Kivi, Erkki 2012. Kuinka kuvat puhuvat - elokuvaäänen pidempi oppimäärä. Helsinki: Books on Demand GmbH.

Laaksonen, Jukka 2006. Äänityön kivijalka. Helsinki: Idemco Oy, Riffi-julkaisut.

Moore, Richard. Rossing, Thomas. Wheeler, Paul 2002. The science of sound – third edition. San Francisco: Addison Wesley.

Viers, Ric 2012. The location sound bible : how to record professional dialog for film and TV. California: Michael Wiese Productions.

Haastattelut:

Karjalainen, Pekka. 2023. Äänisuunnittelija.

Kauppila, Pirkko. 2023. Diakonissasairaanhoitaja (AMK), varhaiskasvatuksenhoitaja.

Lahtinen, Antti. 2023. Apulaisohjaaja.

Mietala, Mirva. 2022. Pukusuunnittelija.

Nakada, Haruna. 2023. Ääniassistentti, maisteriopiskelija.

Pehkonen, Tarmo. 2023. Äänittäjä.

Qvick, Lauri. 2023. Näyttelijäntaiteen opiskelija.